

Ki volt az Apáczainak könyvet ajándékozó

E n y e d i M. J á n o s ?

A kolozsvári református kollégium nagykönyvtárában megőrzött 1525. esztendei velencei kiadású Galenus előzéklapjára irt bejegyzés szerint: "Dono dedit rñdus et clarissimus D. Johannes M. Enyedi V. D. in Eccl. Gyaluiensi Minister etc. Jo- hanni Chieri Apacio. Theol. Doctori et Profess. - Aō 1658 Nov. 9. Claudiopoli."¹⁾

Zoványi Jenő Enyedi János címszó alatt bár mit sem tud e lelkipásztor gyalui szolgálatáról, külső országokbeli tanulásáról azonban megemlékezik, ugyanis Apáczaival azonegy évben: 1649-ben iratkozott be Utrechtben, majd a franekerai egyetem anyakönyvében - másfél évvel Apáczainak innen történt eltávozása után - van bevezetve: 1650 március 7-én "Johannes Monar Enjedi Ungarus Theol(ogiae) Stud(iosus)",²⁾ majd hat évvel ezután iratkozott be a 24 esztendő s Enyedi János 1657 szeptember 17-én a leydai egyetem teológiai karára.³⁾ A franekerai és a leydai diák azonban két külön személy lehetett, mivel alig tétélezhető fel, hogy egy 17 esztendő s ifju - a kor szokása ellenére - már egyetemi hallgató lett volna, de különben is e nagy időközt se egyetemi beiratkozásokkal, se vitatközások tartásával nem lehet áthidalni. Ennélfogva - a családnév kezdőbetűjéből kiindulva - a leydai diákot figyelmen kívül hagyandónak tartom.

---

1) E bejegyzést már Szilágyi Sándor is közölte Vértanuk a magyar történetből (Pest, 1867) c. művének 101. lapja jegyzetében. I-dézete azonban pontatlan.

2) Segesváry Lajos: Magyar ref. ifjak az utrechti egyetemen. Debrecen, 1935, 16. - TT. 1886: 608.

3) Archiv N. F. XVI. 213.

Tehát ez az Enyedi Molnár János franekerai teológus Apáczai idejében járt a külső országokbeli akadémiákon, s az is bizonyos, hogy már odakünn kötöttek ismeretséget, de hazatértük után amíg Apáczai Fehérvárra rendeltetett mesternek, addig ő Gyaluban kapott elhelyezkedést. Kétségtelen, hogy Gyalu nem tartozott az utolsó egyházközségek közé, hiszen mint egy fejedelmi vártartomány központjában levő gyülekezet, maga is az itt gyakran időző fejedelem pártfogása alatt állott. Amikor azután Apáczai Fehérvárról eltávolítottván, Kolozsvárra helyeztetett, a régi ismeretséget felújítva, Enyedi könyvvel is megajándékozta a tudós professzort és teológiai doktort.

Az ajándékkul adott könyv az egykori kolozsvári jezsuita kollégium széthurcolt könyvtárának egyik kötete vala, amit a könyv egy másik, tintával kihuzott bejegyzése bizonyít: "Collegij Soctis Jesv. Claudiop. 1604."⁴⁾ Ez bizonyítja, hogy a fosztogató csöcselék nemcsak a városból, hanem a környékről is sereglett össze. Egy fél évszázad multával hihetőleg Gyaluban akadt reája Enyedi. M. János.

Ennek, a bizonyosan érdemes lelkipásztornak gyalui szolgálata Erdély multjának legválságosabb idejére esik. II. Rákóczi Györgynek Fenes - Lóna közötti csatavesztése után a győztes Szejdi Achmet feldulta Gyalut, mint a Váradra menekült fejedelem megerősített várát. Maga a városka s vele együtt a templom is leégett, sőt valószínűleg a lelkipásztor is hajléktalanná lett s ezért hihetőleg el is távozott innen. Így nem lehetetlen, hogy az Apafi Mihályt fejedelemmé tevő Kucsuk basa táborában 1661 őszén jelen volt Enyedi János, Apafi udvari papja, akit a török vezér a fogarasi vár őrségéhez követül küldött a várnak az új fejedelem parancsára történendő megadására,⁵⁾ egy és ugyanaz a személy ezzel az azonos nevű gyalui pappal.

A Gyaluból történő eltávozást tehát az 1660. évi pusztítás válthatta ki. Korábbi időre, vagyis a silistriai basának és Mem-

---

4) A kolozsvári református kollégium nagykönyvtárában használtam. Az Apáczai tulajdonát képezett többi könyvvel együtt a RMK.4. sz. jelzetű szekrényben helyeztem el.

5) Bethlen János: Rerum Transsylvanicarum Libri Quator. (Erdély öröksége. Bp. 1942, V.229.)

het Gyhra tatár chámnak Kolozsvár körülzárolására és külvárosainak elpusztítása idejére nem tudtam visszavezetni, minthogy ez az 1658 szeptember 10-14-e közötti időben,⁶⁾ a könyvajándékozás pedig két hónappal ezután: november 9-én történt, amikor Enyedi még mindig gyalui lelkipásztornak írta magát.

Enyedi teljes nevében levő s a családnevet rejtő "M" betű feloldására még egy másik adat is van. Ugyanis Szebenben a Szeneci Kertész Ábrahám nyomádjában 1665-ben megjelent egy, Az Isten igeretinek felnyitott Arany Banyaja című 130 lapnyi terjedelmű 12° nagyságú könyv; ennek szerzője, illetőleg idegen nyelvből való fordítója magát Enyedi Molnar Janos, V. Hunyadi Magyar Egyhazi egyigyu Szolga-nak nevezi.⁷⁾ Bod Péter szerint "Enyedi szemlélteti ebben (a könyvben) az Istenfélő embernek sok világi bajait, és az Isten vigasztalásának fundamentumit mind ezekben."⁸⁾

Visszatérve Zoványi cikkeihez, nála az található, hogy a Hollandiából hazatért ifju mindjárt Alvincre rendeltetett volna lelkipásztornak, 1665-ben pedig Vajdahunyadon volt magyar pap.⁹⁾ Ezzel szemben a gyalui papságból történt eltávozás s a fogarasi követtségjárás így is jól összeegyeztethető az alvinci, azután meg a vajdahunyadi papsággal.

Sőt az sem lehetetlen, hogy az az "Eniedi János az Vr[uj]nk Papis", aki 1657 január 10-én a lengyelországi hadjáratra induló Rákóczi után Visk felé siet, a fejedelmi uradalmi vártartományhoz tartozott Gyalu papjával azonos személy.¹⁰⁾

---

6) ETA. IV. 273-74. - Jakab: Kolozsvár. II. 664.

7) RMK. I. 1027.

8) B.K.P.: Gróf Bethlen Kata magyar könyvtárának lajstroma. EM: 1912: 168.

9) Zoványi cikkei.

10) Lásd e kötetben a Pápai Páriz Imréről írott cikket.